

Ha elszabadul a Hamlet-gépezet. Thomas Ostermeier: Hamlet

[2014. július]

THOMAS OSTERMEIER HAMLET.
BERLIN, SCHAUBÜHNE, 2014. MÁRCIUS

Sok pozitív kritikát olvastam az athéni Epidaurus Festivalon 2008-ban bemutatott, majd több nemzetközi díjjal kitüntetett előadásról, de kicsit tartottam attól, hogy hat év elteltével még a legjobb produkciót is felőrölheti a rutin. A sziporkázó alakítások azonban hamar eloszlatták félelmemet, ugyanis a jól megkomponált jelenetek mellett a rendezés tág teret enged az improvizációnak: a színészek szabadon áradó humorral játszanak a dráma kimeríthetetlen anyagával.

Már az előadás első jelenete megteremti azt a jellegzetes tragikomikus atmoszférát, ami végigvonul a kulcsfontosságú jeleneteken. A földdel borított színpad középpontjában található az a sírgödör, ahová a meggyilkolt királyt készülnek eltemetni. Mögötte felsorakoznak a gyászolók. Hamlet kivételével mindenki esernyőt tart a kezében, miközben oldalról slaggal permetezik rájuk az esőt. Különösen a napszemüveget viselő, szőke és elegáns Gertrudis olyan, mintha egy amerikai film nyitójelenetéből lépett volna elő. Ez után következik a sírásók burleszk-jelenete: percekig birkóznak a koporsóval, amely mintha ellenállna annak, hogy elhelyezzék a gödörben. Az esküvővel egybekötött halotti tor a sír közelében, sőt magán a síron is zajlik, miközben a vendégek papírtálcákról tömik magukba a földszerű ételt, és dobozos söröket isznak. Claudius és Gertrudis mikrofonnal a kezükben beszélnek Hamlethez, közhelyeket puffogatva oktatják ki a gyász megfelelő mértékéről, mire ő élettelen bábuként hanyatlik arccal apja sírhalmára. Környezete úgy tesz, mintha észre sem venné a gesztus groteszk jellegét, sőt, Gertrudis roppant érzelmesen rázendít egy francia sanzonra, amit Claudiusnak ajánl.

A mikrofon használatának a motívuma végigvonul az előadás egészén, miáltal több szórakoztató műfaj is megidéződik a karaokétól a stand up comedyn át a kibeszélő show-ig. Mindez kiegészül azokkal az aranyszínű függönyrojtokra vetített home-videókkal, amelyeket Hamlet készít többek között a temetésről, az esküvői dorbézolásról, saját monológjairól, vagy csupán a felszálló pernyéről.

Az események kortárs közegbe való áthelyezése és a különböző médiumok használata csak az előadás eszköztárának egyik rétegét alkotják. Ostermeier igazi bravúrja abban áll, hogy a legkülönbözőbb Hamlet-interpretációk kliséit is belekomponálja az előadásba, anélkül azonban, hogy a jelenetek pusztá paródiává egyszerűsödjenek. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy a Hamletet alakító Lars Eidinger alakítása hitelesen oszcillál a színészi játékmódok legkülönbözőbb regiszterei között. Gyakran ironikusan mutatja fel korábbi Hamlet-interpretációk kliséit, majd egy következő pillanatban már győtrődve azonosul a szereppel, míg egy másikban már performerként provokálja a közönséget.

Remek példa a korábbi interpretációkkal folytatott párbeszédre, amikor az egérfogó-jelenetben nem csupán a király lepleződik le, hanem Hamlet is. Miközben átlép az egyik komédiás szerepébe, egyszerűen lecsatolja lógó pocakját, amit végig a ruhája alatt hordott. Így utal azokra az értelmezésekre, amelyek Hamlet cselekvésképtelenségét értelmiségi attitűdjével magyarázták, amihez gyakran társult a fizikai puhányság képzete.

Még izgalmasabbak azonban azok a momentumok, amikor az irónia és a szereppel való azonosulás egyszerre van jelen, anélkül, hogy kizárnák egymást. Hamlet többszöri nekifutás után végre végigmondja monológját, közben iszonyúan ripacszkodik fordítva feltett koronával a fején, majd heves gesztusokkal belecsavarodik az aláomló függönyrojtokba, míg végül groteszk módon keresztre feszíti magát. A hangsúlyozottan teátrális mozzanatok ellenére mégis érzékelhető a győtrődés hitelessége, ami zavarba hozza a nézőt, és megakadályozza a paródiába való átbillenést.

Különösen szerencsésen alakult az általam látott előadás, ugyanis még mielőtt Hamlet elkezdte volna kényes kérdésekkel ostromolni a nézőket, éppen a közönség felől érkezett egy nem várt provokáció. Hamlet egyik bohóckodó kirohanása után az első sorok egyikéből felállt egy középkorú hölgy, és elindult a kijárat felé. Erre Lars Eidinger, kezében mikrofonnal leugrott a színpadról, és a hölgy után rohanva megkérdezte, hogy miért távozik. A válasz így hangzott: „Mi nem ilyesmihez vagyunk szokva.” A kínos helyzet és a nyárspolgári mondat hatalmas karriert futott be aznap este, a legváratlanabb helyzetekben bukkant fel újra és újra, izgalmasan fűszerezve a nézők és a provokátor-Hamlet közötti párbeszédet. De az igazi telitalálat az volt, amikor a Hamlet és Horatio által transzvesztita jelmezben eljátszott egérfogó-jelenet után Gertrudis ismételte el ugyanazokat a szavakat: „Mi nem ilyesmihez vagyunk szokva.”

Felszabadító élmény volt látni, ahogyan valódi párbeszéd és valódi cinkosság alakul ki nézők és színészek között, miközben az előadás jól megkomponált, torokszorító mozzanatai is ugyanúgy érvényesülnek. Talán ezt a felvillanyozó kettősséget szokták katarzissnak nevezni.

Lars Eidinger úgy játssza szerepét, mintha minden korábbi jelentős Hamlet-interpretáció ott gomolyogna benne, miközben mégis kénytelen azonosulni a szereppel, minden előzetes tudása dacára. Egy olyan posztmodern Oedipust láthatunk, aki számtalan variációban ismeri a „jóslatot”, mégis végig kell járnia a számára kijelölt utat. Itt nem a „lenni vagy nem lenni” kérdés megválaszolása a tét, hanem az, hogy hogyan lehet a Hamletet annak tudatában eljátszani, hogy lehetetlen egzisztenciális súllyal feltenni ezt a kérdést. Csak annyi tudható, hogy nincs olyan válasz, nincs olyan döntési lehetőség, amely kiközösítené a több évszázados Hamlet-gépezetet.

Kategoria: Nézôtér
Denumire autor: Csutak Gabriella

Látó Szépirodalmi Folyóirat